

Марий литератур

9 класс

Марий литература дене 9-ше класслан чумырымо паша программе В.Т. Михайлов ден П.А. Апакаевын ямдылыме «Марий литератур. Тун школлаң примерный программе» негызеш ышталтеш.

Тунемме пашан лектышыже:

Личностный лектыш:

- шочмо калыкын да тыгак Россий да тунямбал калык-влакын тувырыштым, идыш-йула ойыртемаштым, чон поянлыкштым сайын палышаш, шке калыкым да Шочмо элым йоратышаш;
- тунеммашын кулешлыкшым сайын умылышаш. умбакыжат шке шинчымашыжым кедгемден да шарен шогышаш; илышыште шке вержым кычалшаш; могай пашам ыштен кертмыжым палышаш;
- туня ужмашыж дене каже калыкын, енын шкешотан улмыжым умылышаш, кызытсе наукин виянмыжым да мер илыш кукшытым ужын да шижын моштышаш;
- яндар чонан поро айдеме лийшаш; самырык ен шке ыштыме пашажлан вуйын шогышаш, ойлымо шомакшылан мутым кучышаш;
- туняште илышын эн шерге улмыжым умылышаш; йырысе пургусым аралаш кулмым палышаш;
- ешын, воктенyse лишыл ен-влакын эн кулешан да шерге улмыштым умылышаш да нуным аралаш кулмым палышаш;
- шочмо, пошкудо да тунямбал калык-влакын сылнымут туняштым тунемме гоч моторлык, патырлык нерген умылышаш.

Метапредметный лектыш

- тунеммашын кулешлыкшым умылышаш, ончылан у задачым шынден кершаш;
- шонымашке шуашлан ыштыме пашажым аклышаш; йонылышыжым муын моштышаш; кулеш гын, шонымашке вашталтышым пуртен моштышаш;
- туналме пашан чын але чын огыл корно дене каяш туналме жапшым шижшаш, чынжым ойырышаш да мучашлан иктешлен моштышаш;
- пашаште турло схеме, символ, модель ден пале-влакым ыштен моштышаш але улшыжым кучылт кершаш;
- умылен лудын моштышаш; туныктышо да иктанаш-влак дене пашам ыштен кертшаш; шкетын але группо дене ыштен кершаш; учашымашке пурен але тушеч лектын моштышаш; шке шонымашым ушандарен ойлен кертшаш;
- кызытсе информационно-коммуникационный технологийым кучылт моштышаш;

Предметный лектыш

- сылнымутан произведенийлаште нолталме тун проблеме-влакым ужын да аклен моштышаш;
- литератур текстым лончылен моштышаш; рол ден жанр ойыртемжым, темым, тун шонымашым, возышын кумылжым шижшаш, герой-влакын койыш-шоктышыштым рашемдышаш, ик але икмыняр произведенийысе герой-шамычым танастарен аклышаш;
- произведенийын сюжет элементжым, чоналтмыжым, йылмыжым, сорастарыме йонлажым рашемдышаш; идейно-тематический содержанияжым почмаште нунын верыштым палемдышаш;
- сылне мутан произведенийым лончылымаште литературшанче терминологий дене пайдаланен моштышаш;
- литератур полшымо дене шочмо калыкнан илен толмо корныжым, ойыртемалтше койыш-шоктыжым, корго чон моторлыкшым тувыражым, йылме вий-куатшым, поян вершоржым шижын да ужын моштышаш, тиде поянлыкым вес калыкын ушакыл да шум-чон поянлыкышт дене танастарен аклышаш;
- сылнымутан произведений деке кумылжым ончыктышаш, нунылан акым пуышаш;
- литератур произведений нерген шке шонымашым каласен моштышаш;
- авторын позицийжым умылышаш да тудын деке шке кумылым ончыктышаш;
- турло жанран произведений-влакым колыштым да лудын умылышаш;
- шочмо йылмым мут поянлыкшым да, текстым кучылтын, произведенийын содержанияжым каласкален моштышаш, лудмо але колыштым текст почеш йодышлан вашмутым пуышаш, монолог ден диалогым чонышаш;
- тунемме произведений-влакын тематикышт да проблематикыштым лончылымаш дене кылдалтше изложений ден сочиненийым, классыште да монгышто возымо творческий пашам ыштышаш;
- литератур произведений-влакым эстетике могырым аклышаш;
- сылнылыкым ужын да шижын моштышаш.

Йоча мом ыштен моштышаш

- Произведенийсе герой-влакын типичный сыныштым рашемден кертшаш.
- Жанр ойыртемжым палышаш.
- Сылнымут образ да сылнымутан литератур, литератур характер да тип нерген умылымаш-влакым умылтарен кертшаш.
- Ушеш тунемме текст-влакым сылнын да устан каласкалышаш.
- Писательын ончыктым событий ден сурет-влакым ушышто кучен каласкален кертшаш.
- Произведенийын сылнымут ойыртемжым шотыш налын лончылышаш.
- Эпический, лиро-эпический да лирический произведений-влакым икте-весышт дене ойырен моштышаш.
- Произведенийын идейный содержанияжым, чоналтмыжым, образ радамжым, йылме ойыртемжым умылтарен сенышаш.

- Авторын позицийжым, герой да событий-влак деке тудын отношенийжым рашемден кершаш.
- Произведений да герой-влак нерген шке шонымашыжым ойлен да возен кертшаш.
- Йодыш-влаклан кумда вашмутым, посна геройлан але герой-влаклан танастарыме сынан характеристикым пуэн моштышаш.
- Лудмо произведенийлан простой да сложный планым ыштен сенышаш.
- Произведенийын идейный содержанияжым да сылнымут туняжым (тематике, проблематике, тун шонымаш, пафос; сюжет, конфликт, чоналтмаш, образ системе,авторын позицийже) лончылымо сочиненийым возен кертшаш.
- Шке семын лудмо але изобразительный искусство произведенийлан, герой ден событий-влаклан шке шонымым ойлен да возен сенышаш.
- изирак эпический да лирике сынан произведений-влакым тичмашын аклыме творческий пашам возен кертшаш.
- Шкевужа лудмо произведенийлан, ончымо кинолан, спектакльлан, телеперадачылан аклыммутым возен кершаш.
- Литературно-критический статья-влаклан конспектым да планым ыштен моштышаш.

Марий литературым тунемаш 34 шагат ойыралтеш.

Урок шот дене тематический планирований

№ п/п	Урокын темыже	Урокын типше	Пуышаш шинчымаш	Эрта рыме жап	Фактический жап
1	Ончылмут.	Комбинированный урок	Сылнымутан литератур нерген умылымаш. Теорий: литератур-мутобраз искусство.		
2	Я. Ялкайн. Илыш да усталык корныжо. М. Горький ден Я. Ялкайн кокласе кыл.	У шинчыма шым налме урок	Я. Ялкайнын илыш корныжо, М. Горький дене кокласе кыл.		
3	Я. Ялкайн. «Андрей Толкын» повестын идейно-тематический содержанияйже.	У шинчыма шым налме урок	Повестыште ончыктым жапын ойыртемыже дене палдарымаш.		
4	Андрей Толкын – автобиографический образ.	У шинчыма шым налме урок	Геройын да Я. Лкайнын илыш корныштым танастарымаш. Лит. теорий: биографий да автобиографий.		
5	«Андрей Толкын» повестын чоналтмыже да сылнылык ойыртемыже.	У шинчыма шым налме урок	Повестын чоналтме да йылме ойыртемыжым рашемдымаш. Лит. теорий: ойлымаш да повесть, нунын икгайлыкышт да ойыртемашт. Теме да идей.		
6	Самырык ен илыш толкынышто.	Йылме лывыртмаше паша	Ямдылыме план почеш текстым чонымаш.		
7	К. Коршунов. Илыш да усталык корныжо.	У шинчыма шым налме урок	Илыш корныж дене палдарымаш. Уста артист лиймыже. телевиденийште да радиошто тыршымыже.		
8	К. Коршуновын «Аксаар ден Юлавий» драмын идейно-тематический содержанияйже.	У шинчыма шым налме урок	Марий калыкын эртыше илыш йыжынже дене палдарымаш.		
9	«Аксаар ден Юлавий» драмысе тун герой-влакын образышт.	У шинчыма шым	Герой-влакын илыш позицийыштым умылымаш, нунылан акым		

		налме урок	пуымаш.		
10	«Аксар ден Юлавий» драмын чоналтмыже да сылнылык ойыртемже.	У шинчыма шым налме урок	Драмын чоналтме да йылме ойыртемжым рашемдымаш. Лит. теорий: драме, трагедий, комедий, икгайлыкышт да ойыртемашт.		
11	Драмысе герой-влакын образышт.	Йылме лывыртым е паша	Ямдылыме план почеш текстым чонымаш.		
12	Программе почеш темлыме произведений-влак.	Урок деч ордыжышт о лудмо произведений-влакым лончылымаш урок	Программе почеш темлыме произведений-влакым лончылымаш (Н.М. Арбан «Янлык Пасет», Я. Ялкайн «Андрей Толкын», «Ужар жап», «Ола»).		
13	Н. Ильяков. Илыш да усталык корныжо.	У шинчыма шым налме урок	Н. Ильяковын илыш корныжо да творчествож дене палдарымаш. Школышто, редакцийыште ыштымыже, сар корным эртымыже.		
14	Н. Ильяковын «Нимучашдыме муро» романын идейно-тематический содержанияж. Тун геройын образше.	У шинчыма шым налме урок	Герой-влакын илышышт ден Опак Микитан пурымашыжым танастарымаш.		
15	«Нимучашдыме муро» романын чоналтмыже да сылнылык ойыртемже.	У шинчыма шым налме урок	Романын чоналтмыже да йылме ойыртемже. Лит. теорий: почеламут, поэме, почеламут дене возымо роман.		
16	Опак Микита – 20 курымын ик ончыльенже.	Йылме лывыртым е паша	Ойлышаш але возышаш текстлан планым ыштышаш.		
17	Н. Ильяков. «Онтон Иван» ойлымашын идейно-тематический содержанияж.	У шинчыма шым налме урок	Сар деч варасе илыш ойыртемжым суретлымаш, чын верч шогымаш-проблеме-влакым нолталмаш.		

18	С. Вишневский. Илыш да усталык корныжо.	У шинчыма шым налме урок	Редакцийыште, сар корнышто, писатель ушемыште-чыла вереат уста айдеме семын ончыктымжо		
19	С. Вишневскийын. «Пиал» поэмын идейно-тематический содержанияйже.	У шинчыма шым налме урок	Сар корным эртыше салтакын ылышыште айдемын верже нерген шонкалымыже-поэмын тун идеяйже.		
20	«Пиал» поэмын чоналтмыже да сылнылык ойыртемже.	У шинчыма шым налме урок	Поэмын чоналтме да йылме ойыртемже. Лит. теорий: лирический герой, литератур герой. Автор – повествовательын образше.		
21	Мо тугай пиал?	Йылме лывыртм е паша	Возышаш текстлан планым чонышаш.		
22	Программе почеш темлыме произведений-влак.	Урок деч ордыжышт о лудмо произведений-влакым лончылым аш урок	Программе почеш темлыме произведений-влакым лончылымаш (Чалай Васлий «Ачамлан серыш», С.Вишневский «Шум гыч шумыш», Муса Джалиль «Мыйын мурем»).		
23	Кызытсе марий литературын вянем ойыртемже.	Обзор урок	Кызытсе марий литературын нолталтме проблемыже-влак.		
24	Ю. Рязанцев. Илыш да усталык корныжо. «Ава шум» почеламут.	У шинчыма шым налме урок	Актер, режиссер да поэт пашаже.		
25	М. Илибаева. Илыш да усталык корныжо.	У шинчыма шым налме урок	Школышто, редакцийлаште пашаже.		
26	М. Илибаева . «Орина кова» повестьын идейно-тематический содержанияйже.	У шинчыма шым налме урок	Ача-ава да икшыве, самырык да шонгыен кокласе кылым авторын шинчаж дене ужаш туныкташ.		
27	М. Илибаева . «Орина кова» повестьын	У шинчыма	20-шо курымын 50-80 ийласе ылышыжым		

	чоналтмыже да сылнылык ойыртомже.	шым налме урок	суретлымаш. Орина кова образше.		
28	Илышнам ме шке чонена.	Йылме лывыртым е паша	Возышаш текстлан планым чонымаш.		
29	С. Эсаулова. Поэт нерген ой. «Чодыра» почеламут.	У шинчыма шым налме урок	Илышыже да творческий корныжо. Редакциялаште пашаже.		
30	А. Васильев. Поэт нерген ой. «Мый йол умбалне пенгыдын шогем» почеламут.	У шинчыма шым налме урок	Илышыже да творческий корныжо. Ялозанлык дене кылдалтше пашаже, литератур творчествыже.		
31	Программе почеш темлыме произведений- влак.	Урок деч ордыжышт о лудмо произведе ний- влакым лончылым аш урок	М. Ушакован «Авамын куэже» ойлымашыжым лончылымаш. Ойлымашын темыже, идейже, герой- влакын ылыш деке ончалтышышт.		
32	Арво Валтон. Эстон сылнымут мастар нерген ой. «Тиде ылышетлан мо тыланет кулеш» почеламут.	У шинчыма шым налме урок	Эстон поэтын ылыш корныжо да творчествыже. Почеламутышто айдеме ылыш пурымаш нерген шонкалымашыже.		
33	Чеверын, школ!	Йылме лывыртым е паша	Возышаш текстлан планым чонымаш.		
34	Шымлымаш пашам иктешлымаш.	Тергыме урок	Идалык мучко ыштыме пашам иктешлымаш.		

Марий йылме

9 класс

Марий йылме дене 9 класслан ямдылыме Паша программе йылме дене образований стандарт негызеш ышталтын.

Туныктышын цельже:

-йочан культуроведческий компетенцийжым вияндаш, шочмо йылмым йораташ туныкташ, тудын поян да сорал улмыжым шижаш полшаш; йылмым путынь культурын ик ужашыж семын шижаш туныкташ, тудым калыкын морально-этический нормыжо-влакым йоча чоныш сайын шындарен кертше вий семын ончыкташ;

-шкет айдеме весе дене мутланен, келшен илышаш, йылме закон-шамычым сайын палышаш, фразеологический ойсавыртышлам шотлан конден каласыман, мутерлашкат ончалман, тыге йочан йылме да лингвистический компетенцийже виянеш;

-йолташ-влак ончылно шонымашым радамлен ойлаш, енлан чын улмым ушандарен каласаш туныкташ, кулеш годым ойым вес йогыныш кусараш але вес енын мутышкыжо пураш коммуникативный компетенцийым вияндаш полша.

Тунемме материал умылым да чын возен моштымо навикым тергаш диктантлан 2 шагат ойыралтеш, а 2 шагат – тестым тергаш. Изложений ден сочиненийым возаш 2 шагат гыч ойырыман.

Тергыме да йылме лывыртыме пашалан Программе почеш 12 шагат ойыралтшаш.

Мутер диктант але кучык изложений урок туналтыште 3-4 минут жапым налшаш улыт.

Марий йылмым тунемаш 34 шагат ойыралтеш.

Кузнецов В.В., Кузнецова Н.В. Марий йылме, 9 класслан учебник – Йошкар-Ола Марий книга савыктыш, 2011.

Урок шот дене тематический планирований

№ п/п	Урокын темыже	Урокын типше	Пуышаш шинчымаш	Монгысо паша	Эрта рыме жап	Фактический жап
Шочмо йылме нерген мутланымаш						
1	Марий йылмым шымлыше-влак.	У шинчыма шымналме урок	Шымлызе-влак: В.М. Васильев, Г.Г. Кармазин. Кызытсе марий йылмым шымлыше шанчыен-влак.	11-ше паша		
2	Ончыч тунеммым ушештарымаш	Ушештарымаш урок	Ойлончын ик да кок составан лиймыже. Ойыралтше да икгай членан ойлончылаште чарналтыш палым шындымаш.	21 – ше паша		
Кыдежан ойлончо						
3	Кыдежан ойлончо-влак.	Комбини рованный урок	Кыдежан ойлончо нерген ушештарымаш, турло йон дене кылдалтме йоныштым ончыктымаш.	33-шо паша		
4-5	Сочинений.	Йылме лывыртыме паша, Сылнымутан текстым чонымаш	Морально-этический темылан шкегыч текстым чонымаш.			
Мужыралтше кыдежан ойлончо						
6	Мужыралтше кыдежан ойлончо. Ушышо ушем мутан мужыралтше кыдежан ойлончо.	У шинчыма шымналме урок	Мужыралтше кыдежан ойлончо нерген умылымаш. Ушышо ушем мутан мужыралтше кыдежан ойлончо-влакын чоналтмышт.	48-ше паша		
7	Ваштарешлыше да ойырышо ушем мутан мужыралтше кыдежан ойлончо.	У шинчыма шымналме урок	Ваштарешлыше да ойырышо ушем мутан мужыралтше кыдежан ойлончо нерген умылымаш. Нунын чоналтмышт, коклаште чарныш палым шындымаш.	55-ше паша		
8	Мужыралтше кыдежан	У шинчыма	Ушышо, ваштарешлыше да ойырышо ушем мутан	66-шо паша		

	ойлончым синтаксически лончымаш.	шым налме урок	мужыралтше кыдежан ойлончо- влакын чоналтмышт. Нуным синтаксически лончылымаш.			
9	Диктант «Пуртус помышеш».	Шинчым ашым тергыме урок	Мужыралтше кыдежан ойлончо нерген шинчымашым тергымаш.			
10	Ушалтше кыдежан ойлончо.	У шинчыма шым налме урок	Ушалтше кыдежан ойлончышто тун да кудынь ужаш-влак. Тун да кудынь ужашлам ушышо союз да ушыкмутан шомак-влак, нуным схеме дене ончыктымаш.	77-ше паша		
11	Кудынь ужаш- влакын турло лиймышт. Ра шемдыше кудынь ужаш.	У шинчыма шым налме урок	Кудынь ужашын турло лиймыже: рашемдыше, умылтарыше да умландарыше. Рашемдык кудынь ужашан кыдежан ойлончым синтаксически лончылымаш.	88-ше паша		
12	Умылтарыше кудынь ужаш.	У шинчыма шым налме урок	Умылтарыше кудынь ужашыште тун ужашысе ко але мо нерген ойлымым, шонымым, шижмашым ончыктышо членым рашемдымыже; ойлончым синтаксически лончылымаш.	99-ше паша		
13	Умландарыше кудынь ужаш.	У шинчыма шым налме урок	Значений шот дене умландарыше кудынь ужашан ойлончын турло тушкаже; кудынь ужашым тун ужаш дене кылдыше ушем мут да ушыкмут-шамыч.	110- шо паша		
14	Икмыняр кудынь ужашан ушалтше кыдежан ойлончо.	У шинчыма шым налме урок	Икмыняр кудынь ужашан ушалтше кыдежан ойлончын турло лиймыже. Ойлончым синтаксически лончылымаш.	121- ше паша		
15	Диктант «Авам шарнактары ше тувыр».	Шинчы машым тергыме урок	Ушалтше кыдежан ойлончо нерген налме шинчымашым тергымаш.			
	Ушем мутдымо кыдежан ойлончо					
16	Ушем мутдымо кыдежан ойлончо.	У шинчыма шым налме	Ушем мутдымо кыдежан ойлончын ужашлаж коклаште запятой ден точкан запятойым шындымаш.	132- шо паша		

		урок				
17	Ушем мутдымо кыдежан ойлончышто чарналтыш палым шындымаш.	У шинчыма шым налме урок	Ушем мутдымо кыдежан ойлончын ужашыже-влак коклаш кокточкым шындымаш.	143-шо паша		
18	Ушем мутдымо кыдежан ойлончышто чарналтыш палым шындымаш.	У шинчыма шым налме урок	Ушем мутдымо кыдежан ойлончын ужашыже-влак коклаште тирем шындымаш. Ушем мутдымо кыдежан ойлончым синтаксически лончылымаш.	154-ше паша		
19-20	Изложений.	Шинчы машым тергыме урок Шоныма шым ешарен возымо изложений	Текстлан планым чонымаш. Проблемный йодыш-шамыч.			
Турло йон дене кылдалтше кыдежан ойлончо						
21	Турло йон дене кылдалтше кыдежан ойлончо.	У шинчыма шым налме урок	Турло йон дене кылдалтше кыдежан ойлончо нерген умылымаш,.тыгай ойлончышто ужаш-влак кокласе кыл да чарналтыш пале-шамычым шындымаш. Схемым ыштымаш да синтаксически лончылымаш.	165-ше паша		
22	Кыдежан ойлончылаште чарналтыш пале-влакым шындымаш.	Иктешлыше урок	Мужырлалтше, ушалтше, ушем мутдымо да турло йон дене кылдалтше кыдежан ойлончылаште чарналтыш пале-влакым шындымаш; нунылан схемым ыштымаш, синтаксически лончылымаш.	176-шо паша		
23	Диктант «Тулгайыкын пыстылже».	Шинчы машым тергыме урок	Турло йон дене кылдалтше кыдежан ойлоно нерген налме шинчымашым тергымаш.			

	Вияш оян ойлончо					
24	Вияш оян ойлончо.	Комбини рован ный урок	Ончыч тунеммым ушештарымаш. Вияш ойын да авторын мутшын верышт. Ойлончышто чарналтыш пале-влакым шындымаш. Синтаксически лончылымаш. Вияш ой да диалог.	198-ше паша		
25-26	Сочинений.	Йылме лывырты ме паша, Сылны-мутан текстым чонымаш	Морально-этический темылан шкегыч текстым чонымаш.			
	Савырыме оян ойлончо					
27	Савырыме оян ойлончо.	У шинчыма шым налме урок	Савырыме оян ойлончо нерген умылымаш, чарналтыш палым шындымаш. Вияш оян ойлончым савырыме оян ойлончо дене алмаштымаш.	209-ше паша		
	Цитате					
28	Цитате.	У шинчыма шым налме урок	Цитате нерген умылымаш, чарналтыш пале-влакым шындымаш.	220-шо паша		
29	Диктант.	Шинчы машым тергыме урок	Вияш да савырыме оян ойлончо-влак, цитате нерген налме шинчымашым тергымаш.			
30-31	Изложений.	Йылме лывырты ме паша. Творческий изложен ий	Текстын темыже, тун шонымашыже, микротеме-влак. Проблемный йодыш-шамыч.	Тунем мым ушеш тараш		
	Идалык мучко тунеммым ушештарымаш					
32-33	Мужыралтше, ушалтше, ушем мутдымо, турло йон	Конференций урок	Йочан ойырен налме теме почеш выступленийже.	Тунем мым ушеш тараш		

	дене кылдалтше кыдежан ойлончо-влак.					
34	Резервный урок.					